

A detailed pencil sketch of a landscape, featuring a winding river or path that flows from the upper left towards the lower right. The surrounding terrain is depicted with textured, hatched lines, suggesting hills and valleys. The overall style is that of a preliminary drawing or a study for a larger work.

NAARMARLOWE
EDWARD II

NAAR MARLOWE
EDWARD II

Première zaterdag 21 november 1987, Stadsschouwburg Amsterdam

Duur van de voorstelling is ongeveer anderhalf uur. Er is geen pauze.

TONEELGROEP AMSTERDAM

R O L V E R D E L I N G
E D W A R D D E T W E E D E ,
N A A R C H R I S T O P H E R M A R L O W E

Koning Edward de Tweede Joop Admiraal

Gaveston, zijn vriend Pierre Bokma

Koningin Isabella Gijs de Lange

Mortimer, pair van Edward Fred Goessens

De adel, de bisschoppen, monniken, soldaten, moordenaars en Edward de Derde

Hans van den Berg, Flip Ceulemans, Jacques Commandeur, Cas Enklaar, Hugo Haenen,

Han Kerckhoffs, Hans Kesting

Regie Jan Ritsema **Vertaling** Janine Brogt **Dekor en licht** Paul Gallis **Productie** Hans
Dowit **Regie-assistent** Jan Kieboom **Chef technische dienst** Frits van den Haspel
Inspiciënten Harry Faanhof, André Smal, Michiel Sipman, Hans Pieksma, Anthony
Olthof, Marc Heinz, Jan Peter van Ruitenbeek, Mari van Kaam **Kleedster** Marga van
Bercum **Kap- en grimewerk** Leonie Barendse, Suzette van Rooyen, Erik Sluys
Assistente decor-ontwerp Petra van Veelen **Stagiaire ontwerpstudio** Tine Lou van
der Elsen **Dekoruitvoering** atelier Toneelgroep Amsterdam **Kostuumuitvoering**
atelier Toneelgroep Amsterdam **Uitvoering rekwisieten en effecten techniek**
Toneelgroep Amsterdam **Lichtinstallatie** Fa. Flashlight **Geluidsinstallatie**
Fa. Croese BV **Fotografie** Kees de Graaff
Vormgeving affiche en programma Anton Beeke

A A N T E K E N I N G E N

B I J D E Z E V O O R S T E L L I N G

Een eenvoudig verhaal dat eenvoudig verteld wordt. Een koning wil met zijn vriend leven, maar zijn regering wil dat niet. De koning vindt dat hij het recht heeft zijn zin te krijgen, omdat hij koning is. De regering besluit de vriend uit de weg te ruimen.

De koning neemt een nieuwe vriend. Zijn koningin neemt een minnaar die zelf wel koning wil worden. Samen veroveren zij het land en vermoorden de koning.

De menselijke neiging om eigenbelang te stellen boven algemeen belang en lust boven plicht, het egocentrisme van de kinderlijke onschuld, leidt in Edward de Tweede tot totale destructie. Liefde verkeert in oorlog, loyaliteit en vriendschap worden verraden, lust leidt tot de dood. Wat overblijft is een ouderloos kind, dat huilend orde moet scheppen in de chaos waarin zijn ouders hem hebben achtergelaten.

Het juiste morele standpunt lijkt gemakkelijk in te nemen, een schot voor open doel. De intellectuele skepsis, waarmee Marlowe vier eeuwen geleden het verhaal van Edward dramatiseerde, zet die moraal op losse schroeven: hij laat zien dat de liefde en de lust er niet minder prettig om waren en misschien de bruutheid en het lijden ook niet. Het zijn de logische konsekwenties van de menselijke natuur en daarom worden ze met waardigheid tegemoet getreden. Zou het immers niet van hypokrisie getuigen om onmenselijk te noemen wat slechts al te menselijk is?

DE HISTORISCHE EDWARD DE TWEEDE

Edward II (1287-1327) wordt beschouwd als een zwakke koning tussen twee sterke:

zijn vader Edward I en zijn zoon Edward III. Bij zijn troonsbestijging zag de Engelse

landadel, die onder Edward I aan macht had ingeboet, de kans schoon en dwong de

Nieuwe koning een aantal privileges af. Edward had weinig op met het politieke machtsspel en was niet in staat zijn adel stevig in de hand te houden. Liever hield hij zich bezig met zijn hobbies, die niet erg aansloten bij het cliché-beeld van een middeleeuws vorst: heggen planten, sloten graven, rietdekken, smeden, roeien, muziek en toneelspel. Zijn jeugdvriend en gunsteling Gaveston werd door de adel niet getolereerd en in 1312 werd hij gevangen genomen en vermoord. Een mislukte poging om Schotland terug te winnen maakte Edward vervolgens praktisch tot vluchteling in eigen land. Nadat hij een tijd lang onder curatele was gesteld

van zijn neef Lancaster, wist Edward een royalistische fraktie te mobiliseren en zijn macht te hernemen. In 1321 ontstonden er opnieuw problemen over Edwards gunstelingen: de adel dwong de koning de familie Despenser te verbannen. Hoewel Edward zich aanvankelijk met sukses verzette tegen deze nieuwe inperking van zijn macht, lukte het hem niet een invasie af te slaan van een aantal door hem verbannen edelen, die zich hadden verbonden met zijn vrouw Isabella en hun zoontje Edward: in 1327 deed hij afstand terwille van zijn zoon. Mortimer, Isabella's minnaar, werd regent en liet Edward vermoorden. In 1330 deed de jonge Edward een greep naar de macht: Mortimer werd geëxecuteerd, Isabella mocht haar verdere leven in comfortabele gevangenschap slijten. Edward III die in smaak en temperament veel dichterbij de landadel stond dan zijn vader, werd een populair en kundig koning.

H O L I N S H E D 1 5 7 7
K R O N I E K S C H R I J V E R
O V E R E D W A R D S D O O D

... op een nacht kwamen zij plotseling zijn kamer binnen, waar hij in bed lag in een

diepe slaap en met een zwaar veren bed (of anderens schrijven: met een tafel) dat ze op

hem gooiden, hielden zij hem neergedrukt en staken toen een hoorn in zijn achterste

En daar doorheen staken ze een gloeiend heet spit in zijn lichaam (of, zoals anderen beweren, een gloeiend heet ijzeren loodgieterswerktuig) en dat kwam in zijn ingewanden terecht en daar haalden ze het heen en weer en zo verbrandde alles, zonder dat er aan de buitenkant wonden of kwetsuren zichtbaar werden...

MARLOWE'S EDWARD DE TWEEDE

Marlowe laat Edwards Werdegang van jong koning, gesteund door zijn pairs, tot

eenzaam, verraden en tenslotte vermoord slachtoffer zich in hoog tempo vol-

trekken; de twintig jaar van Edwards regering lijken samengebald tot enkele

maanden. Het tempo wordt opgevoerd door een merkwaardige diskontinuiteit in de scenes, waardoor ze gaan fungeren als tableaux van specifieke situaties: Twist, Verzoening, Verraad, Bestraffing. De handeling verplaatst zich in scenes van verschillende lengte, variërend van vijf tot bijna vijfhonderd regels, over een groot aantal lokaties; retorische speeches worden afgewisseld met realistische, snelle dialogen.

Het jongensboek-achtige begin, waarin de 'aardige jongens' Edward en Gaveston de machthebbers van adel en kerk een beetje dollen en de koningin uitschelden, leidt uiteindelijk tot het heroïsche lijden van de

'oude' Edward. Bij Marlowe werd het koningsdrama voor het eerst een karaktertragedie in plaats van een kroniek – een voorbeeld waar Shakespeare in de koningsdrama's die hij ná Edward de Tweede schreef, zeer van heeft geprofiteerd.

"Tragedie is to seyn a certeyn storie,

As olde bokes maken us memorie,

Of him that stood in greet prosperitee

And is y-fallen out of heigh degree

Into miserie, and endeth wreccedly."

(Tragedie wil zeggen een verhaal, zoals dat in oude boeken staat, over iemand die eerst in grote voorspoed leeft, en dan van zijn hoge positie in het ongeluk stort en ellendig aan zijn einde komt.)

CHAUCER, 2DE HELFT 14DE EEUW.

MARLOWE

STUDENT, SPION, SCHRIJVER

U Als zoon van een schoenmaker uit Canterbury leek Marlowe, net als Shakespeare in 1564 geboren, niet voorbestemd voor een intellectuele carrière. Maar op de aan de kathedraal verbonden school viel hij op en kreeg een studiebeurs voor de universiteit van Cambridge; het was de bedoeling dat hij daarna een kerkelijke loopbaan zou volgen. Dat trok Marlowe, een jongeman van vurig en ongelijkmatig temperament, kennelijk allerm minst aan. Op de universiteit maakte hij kennis met de klassieke literatuur en zoog die op als een spons. Hij begon te vertalen – Ovidius – en te schrijven – **Dido en Aeneas**, **Tamburlaine** –, begon zich te bewegen in kringen van de adel en liet zich zelfs strikken om voor de geheime dienst van koningin Elizabeth een tijd als spion door te brengen op een katholiek kollege in Reims, waar de katholieke Engelse adel hun zoons heenstuurde omdat katholieke scholen

in Engeland verboden waren. Na zijn afstuderen behoorde Marlowe tot de eersten die probeerden als onafhankelijk intellectueel aan de kost te komen. Het lukte hem wonderwel: datzelfde jaar werd zijn stuk **Tamburlaine** een enorm sukses in het Londense theater en bleef dat tot het eind van de Elizabethaanse periode, toen de bombastische, retorische speelstijl ouderwets begon te worden. Dat snelle eerste sukses heeft Marlowe in zijn eigen tijd niet meer kunnen evenaren. Na een tweede deel van **Tamburlaine** sloeg hij met ieder nieuw stuk rigoureuus een andere weg in en als hij tijd van leven had gehad, had zijn oeuvre waarschijnlijk dat van Shakespeare naar de kroon gestoken. Vergeleken bij Marlowe was Shakespeare een laatbloeier; hij was een acteur die in Londen met moeite het hoofd boven water hield en een beginnend toneelschrijver, toen Marlowe op 29-jarige leeftijd stierf. In 1592 had hij al enige tijd in de gevangenis doorgebracht vanwege zijn aandeel in een straatruzie waarbij een dode was gevallen. Bovendien was hij betrokken bij Sir Walter

Raleigh's School van de Nacht, een herengenootschap dat zich in het geheim bezighield met zwarte kunst, blasfemie en atheïsme. In 1593 werd een arrestatiebevel tegen Marlowe uitgevaardigd wegens beschuldigingen van atheïsme; kort daarop werd hij neergestoken bij een ruzie over de rekening in een herberg. Hij kreeg een dolksteek in zijn oog en overleed. De omstandigheden waren duister: later onderzoek wees uit dat de wond zeker niet dodelijk was geweest en zijn gezelschap, met wie hij de hele dag had doorgebracht, bestond uit mannen die allen op de een of andere manier met de geheime dienst te maken hadden. Op het enige portret dat vermoedelijk Marlowe voorstelt op 21-jarige leeftijd, kijkt een jongeman met over elkaar geslagen armen, golvend, donkerblond haar en een zachte huid de toeschouwer met een nogal ironische, skeptische blik aan. Naast zijn hoofd staat een motto geschilderd: "**Quod me nutrit me destruit**". Wat mij voedt, vernietigt mij...

**"Het rad van 's mensen geest houdt gelijke tred met het rad van zijn
fortuin."**

FRANCIS BACON, begin 17-de eeuw.

In een veertiende eeuws Engels manuscript, een soort bijbels prentenboek, wordt het Rad van Fortuin getoond als vier stadia van het koningschap: links klautert een jongen omhoog met een kroon in zijn hand; bovenop zit hij, gekroond en met een scepter in zijn hand. Rechts tuimelt hij, verouderd en met een grijze baard van het wiel af, scepter en kroon vallen omlaag en tenslotte ligt de koning, half naakt, verpletterd onder het rad. De bijschriften luiden: Regnabo, Regno, Regnavi, Sum Sine Regno. Ik zal heersen, ik heers, ik heb geheerst, ik ben zonder heerschappij.

E N I G E P U N T E N
U I T D E L I J S T V A N
B E S C H U L D I G I N G E N

tegen "ene Christopher Marly" van Richard Baines: Dat hij zei dat Indiërs en veel
schrijvers uit de oudheid wel meer dan zestienduizend jaar geleden geschreven
hebben, terwijl bewezen was dat Adam minder dan zesduizend jaar geleden leefde;

Dat Mozes maar een goochelaar was en dat ene Herriott, die in dienst is van
Sir Walter Raleigh veel meer kan dan hij;

Dat Mozes de joden veertig jaar door de woestijn liet zwerven, terwijl die
reis in minder dan een jaar gemaakt kon worden, voor ze in het beloofde
land kwamen, en dat hij dat deed met de bedoeling dat degenen die zijn
listen doorzagen dan wel gekrepeerd zouden zijn en het bijgeloof voor
altijd in de harten van de mensen zou voortleven;

Dat godsdienst alleen was ontstaan om mensen onder de duim te houden;

Dat Jezus een bastaard was en zijn moeder onkuis;

Dat de apostel Johannes met Jezus naar bed ging en hem gebruikte als de zondaars van Sodom;

Dat iedereen die niet van jongens en van tabak houdt een idioot is.”

GERAAD PLEEGDE LITERATUUR

Harry Levin: Christopher Marlowe, the overreacher, London, 1967.

A.L. Rowse: Christopher Marlowe, London, 1964.

A.L. Rowse: Homosexuals in history, Cambridge, 1977.

James Saslow: Ganymede in the Renaissance, New Haven, 1986.

Simon Shepard: Marlowe and the politics of Elizabethan theatre, London, 1986.

J.B. Steane: Marlowe, Cambridge, 1965.

Tulane Drama Review, Marlowe Issue, nr. 24, 1964.

S P E E L L I J S T

E D W A R D D E T W E E D E

november

wo 18 t/m 29

(beh. 23, 24, 25) Amsterdam

di 24 Hoorn

december

di 1 Leeuwarden

wo 2 Den Haag

do 3 Den Haag

vr 4 Amstelveen

ma 7 t/m 12 Amsterdam

di 15 Nijmegen

wo 16 Rotterdam-Z

do 17 Alkmaar

vr 18 Utrecht

za 19 Utrecht

di 22 Tilburg

januari

wo 6 Arnhem

do 7 Haarlem

di 12 Eindhoven

do 14 Heerlen

vr 15 Maastricht

za 23 Deventer

di 26 Bussum

wo 27 Den Bosch

vr 29 Groningen

za 30 Groningen

februari

za 6 Breda

COLOFON

Samenstelling: Toneelgroep Amsterdam **Tekst:** Janine Brogt **Ontwerp en uitvoering:**
Anthon Beeke/Jola Hesselberth **Druk:** Peco **Zetwerk:** Studio Fan **Oplage:** 3000.

Toneelgroep Amsterdam wordt gesubsidieerd door de Gemeente Amsterdam en het
Ministerie van WVC.